

پژوهشنامه تربیتی
دانشگاه آزاد اسلامی واهد بجنورد
شماره بیستم - پائیز ۸۸

میزان پاسخگویی روش‌های تدریس برنامه درسی دانشگاه‌ها و رفتار کارآفرینی تجربه از نقطه نظر اساتید و دانشجویان

فرزانه واصفیان^۱

محمد جواد لیاقتدار^۲

احمد علی فروغی ابری^۳

محمد رضا عابدی^۴

چکیده

هدف کلی این پژوهش بررسی میزان پاسخگویی روش‌های تدریس برنامه درسی دانشگاه‌ها به پرورش رفتار کارآفرینی تجربه از نظر دانشجویان و اساتید دانشگاه‌های اصفهان، صنعتی اصفهان، هنر اصفهان و آزاد اسلامی اصفهان می‌باشد. پژوهش کاربردی است و از روش توصیفی پیمایشی استفاده شده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته است که ضریب پایایی آن ۰/۹۸ برآورد شد. روایی پرسشنامه از نوع روایی سازه با استفاده از تحلیل عاملی با چرخش واریماکس و نیز روایی محتوایی با استفاده از نظرات اساتید راهنما و مشاور و پنج نفر از متخصصین دانشگاهی مورد تأیید قرار گرفت. نمونه آماری مشتمل بر ۳۶۵ نفر از دانشجویان و ۲۸۲ نفر از اساتید دانشگاه‌های اصفهان، صنعتی، هنر و آزاد اسلامی در سال تحصیلی ۸۷ بود که از طریق نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم انتخاب شدند. تحلیل داده‌ها در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی و از طریق نرم‌افزار SPSS انجام پذیرفت. نتایج

---

^۱ دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت و برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد

خوراسگان

^۲ دانشیار دانشگاه اصفهان

^۳ استادیار دانشگاه اصفهان، ریاست واحد خوراسگان

^۴ استادیار دانشگاه اصفهان

میزان پاسفگویی (روش‌های تدریس برنامه درسی ...
نشان داد از نظر دانشجویان و اساتید میزان پاسفگویی روش‌های تدریس برنامه درسی (پرسش و پاسخ، سخنرانی، پروژه و بحث گروهی) دانشگاه‌ها، به رفتار کارآفرینی تجربه (پرورش توانمندی‌های فردی، افزایش مهارت‌های ارتباطی، تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات و دانش پژوهش) در هر چهار عامل پایین‌تر از سطح متوسط بوده است ($p \leq 0/001$). همچنین، نظرات آزمودنی‌ها بر حسب جنسیت، گروه، سال و دانشگاه و رتبه عملی مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد بین نظرات دانشجویان در روش‌های تدریس پرسش و پاسخ (عامل افزایش مهارت‌های ارتباطی)، سخنرانی (عامل‌های افزایش مهارت‌های ارتباطی، پرورش توانمندی‌های فردی و تدبیر راه‌های مواجهه با تغییر) و پروژه (در هر چهار عامل) برحسب دانشگاه محل تحصیل، سال، مقطع و گروه‌های تحصیلی و بین نظرات اساتید نیز در هر چهار روش تدریس و هر چهار عامل بر حسب گروه آموزشی، رتبه علمی و دانشگاه محل تدریس تفاوت معنادار وجود دارد.

کلید واژه‌ها

روش‌های تدریس برنامه درسی، دانشجو، استاد، دانشگاه اصفهان، دانشگاه صنعتی، دانشگاه هنر، دانشگاه آزاد اسلامی، رفتار کارآفرینی تجربه

مقدمه

پیشرفت سریع در علم و فناوری، تحولات و دگرگونی‌های زیادی در نظام‌های اجتماعی - اقتصادی عصر حاضر به وجود آورده و موجب رویارویی سازمان‌ها با تحولات گسترده شده است. این تحولات فرصت‌ها و تهدیدهایی را پدید آورده که مواجهه با آن نیازمند راه‌حل‌های خلاقانه می‌باشد. پدیده‌هایی چون بیکاری که به عنوان یکی از چالش‌های کشورهای کشورها، بخصوص کشور ما در آمده است، استفاده از ظرفیت‌های فکری را برای رفع آن بیش از پیش ضروری ساخته است. آن چه امروزه برای این معضل و همچنین گسترش فرایند توسعه در کشورها عنوان می‌گردد، تکیه بر عنصر انسانی به عنوان مهم‌ترین سرمایه و منبع

پژوهشنامه تربیتی

پایان‌ناپذیر الهی است. از این رو در میان انسان‌ها به افراد خاص که کارآفرین نامیده می‌شوند توجه خاصی می‌شود (استادزاده، ۱۳۸۲). زیرا آنها در پویایی جامعه نقش فعالی را بر عهده دارند.

کارآفرینی موضوعی است که در اواخر قرن بیستم مورد توجه محافل آموزشی کشورهای جهان قرار گرفته است. بررسی تاریخی ادبیات کارآفرینی مؤید آن است که این واژه اولین بار در تئوری‌های اقتصادی و توسط اقتصاددانان به کار رفت. سپس وارد مکاتب و تئوری‌های کارآفرینی سایر رشته‌های علوم انسانی شده است. اقتصاددانان به کارآفرینان به عنوان عامل تحول جامعه، ایجاد کسب و کار جدید و به طور کلی رشد سریع اقتصاد و سود آفرینی آنها توجه دارند و از کارآفرینان به عنوان موتور توسعه اقتصادی نام می‌برند و معتقد هستند که امروزه نقش کارآفرینان در توسعه اقتصادی از سرمایه بیشتر است.

روان‌شناسان خصوصیات ویژه و روان‌شناختی کارآفرینی را مطالعه و توجه خود را به این نکته معطوف کرده‌اند که کارآفرین کیست و چگونه کارآفرینی می‌کند؟ جامعه‌شناسان ابعاد و تبعات اجتماعی کارآفرینی را بررسی نموده و معتقدند که نیروی محرک کارآفرینان انگیزه‌های درونی و شخصی آنهاست که طی دوران زندگی، با تأثیر پذیری از محیط پیرامون خود تقویت می‌شوند. از این رو در دنیای سریع و رقابتی امروز توجه به کار آفرینی یکی از دغدغه‌های مهم نهادها و مراکز مختلف از جمله دانشگاه‌ها در سراسر دنیاست. بخاطر اهمیت و نقش کارآفرینی و کارآفرینان در روند رشد و توسعه کشورها طی دو دهه گذشته دانشگاه‌های کشورهای در حال توسعه و پیشرفته با توجه به نیازها و امکانات، برنامه‌های آموزشی و پژوهشی ویژه و متنوعی را برای آموزش و تربیت کارآفرینان به اجرا گذاشته‌اند. به عبارت دیگر همچنان که اقتصاد کشورها، قوانین و مقررات و نیازهای بازار کار، تغییر و تحول پیدا می‌کند، نظام‌های آموزش عالی

میزان پاسفگویی (روش‌های تدریس برنامه درسی ... نیز تلاش می‌نمایند تا تغییراتی در برنامه‌های خود ایجاد کنند تا با توسعه اقتصادی و بازار کار نیز هماهنگ شوند. از این رو نیاز است آموزش کارآفرینی گسترش یابد. (کمیسیون اروپا^۱، ۲۰۰۳).

به زعم گیب^۲ (۲۰۰۲) و شوک^۳ (۲۰۰۳) محور اساسی دانشگاه کارآفرین، آموزش کارآفرینی است، و فرایند آموزش کارآفرینی شامل چهار مرحله توجه، دانش، تجربه و عمل است که به طور کلی تحت عنوان رفتارهای کارآفرینی از آنها یاد می‌شود. به عبارتی ایجاد رفتارهای کارآفرینی مستلزم طی نمودن مراحل است که تحقق هر یک مستلزم آموزش‌های متناسب، متعدد و متفاوت از روش‌های آموزشی سنتی کنونی است. بنابراین، دانشجو زمانی کارآفرین خواهد بود که اهمیت و ارزش کارآفرینی را دریابد و قابلیت‌های لازم جهت دنبال کردن آن را پیدا کند (یعنی توجه به کارآفرینی)، بتواند به فعالیت‌های اجتماعی حاصل از آموخته‌های دوران تحصیل پرداخته و در واقع در ارتباط با جامعه پاسخگوی نیازهای اجتماعی و بالطبع رفع نیازهای فردی خویش باشد (یعنی عمل کارآفرینی) و این‌ها حاصل نخواهد شد مگر در پرتو کسب «دانش مربوطه و تجربه»، آن هم به گونه‌ای که منجر به تقویت فعالیت فراگیر در حوزه و رشته درسی خود بشود. همان گونه که در حوزه برنامه درسی اعتقاد بر این است که یادگیری واقعی آن است که منجر به تغییر رفتار شود. بنابراین، زمانی دانشگاه به عنوان یک مؤسسه کارآفرین و یاد دهنده مطرح می‌شود که رفتارهای کارآفرینی در تمام ابعاد آن مشهود باشد. این رفتارها عمدتاً و مقدمتاً لازم است در نیروی انسانی دانشگاهها یعنی دانشجویان، کادر علمی و کادر اداری بروز یابد. بروز این رفتارها در اشکال مختلف از جمله سیاست‌ها، خط‌مشی‌ها، فضا و هر یک از عناصر برنامه درسی

¹ European Commission

² Gibb

³ Shook

رشته‌های مختلف و در دیدگاه و باورهای کادر علمی و مدیریتی امری ضروری است.

این که این آموزش چگونه یا با چه ابزاری صورت پذیرد؟ مسئله‌ای است که گیب (۲۰۰۲) نیز بدان نظر داشته، به اعتقاد وی چالش اساسی در آموزش کارآفرینی تسهیلات و ابزارهای یادگیری به منظور حمایت از فرایند کارآفرینی است، به اعتقاد ایشان آموزش کارآفرینی می‌تواند از طرق و ابزارهای گوناگونی صورت پذیرد اما عنصر اساسی و اصلی آموزش کارآفرینی، برنامه درسی است. بنابراین دیدگاه، فراگیر نقش اساسی و اصولی در فرایند آموزش کارآفرینی دارد. فعالیت‌های فراگیر به اندازه سایر عناصر همچون دانش و محتوا مهم و اساسی است و نقش مربی و دانشگاه تأمین شرایط لازم و تمهید فرصت‌ها جهت مشارکت فعالانه دانشجویان در کنترل و الگوهای یادگیری است، در واقع این دانشجویان که از طریق کسب نگرش‌ها و ایده‌ها چگونگی کاربرد تئوری‌ها و نظریه‌های کارآفرینی را درمی‌یابد، به کار می‌برد و تجربه می‌کند.

تجربه بخش اصلی و بنیادی فرایند یادگیری است، که دانشگاه و در رأس آن استاد باید توانایی‌های لازم را در دانشجویان گسترش دهند تا آنان بتوانند تجربه‌هایشان را منعکس سازند و فرصت‌هایی به آنها بدهند تا ایده‌ها و افکار کارآفرینانه‌شان را بسازند، به اعتقاد گیب (۲۰۰۲) آموزش کارآفرینی فقط نیازمند علوم و دانش نیست بلکه نیازمند روش‌های جدید تفکر و انواع مهارت‌های نو، هنرها و رفتارهای جدیدی است که روش‌های سنتی آموزش حاضر، قادر به تکمیل و ایجاد آنها نیستند. لذا تحقق هدف «تربیت افراد کارآفرین» نیازمند بازنگری در عناصر برنامه درسی است، و این همان چیزی است که پژوهش حاضر با عنوان لزوم بازنگری در برنامه درسی دانشگاه‌ها با رویکرد کارآفرینی به منظور ایجاد رفتارهای کارآفرینی جهت پاسخگویی به نیازهای اجتماعی و فردی مطرح کرده است.

میزان پاسفگویی (روش‌های تدریس برنامه درسی ...
«آموزش و تربیت فارغ‌التحصیلان کارآفرین» نوعی پاسفگویی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی به نیازهای جامعه و بازار کار است. بدین معنا که برنامه درسی دانشگاه‌ها باید پاسفگوی نیازهای فردی دانشجویان و نیازهای جامعه و بازار کار باشند. بر این اساس پژوهش به بررسی میزان پاسفگویی راهبردهای تدریس برنامه درسی دانشگاه‌ها به چهار عامل رفتار کارآفرینی تجربه (پرورش توانمندی‌های فردی، افزایش مهارت‌های ارتباطی، تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات و دانش پژوهش) از دیدگاه عوامل مؤثر و متأثر از برنامه‌های درسی یعنی اساتید و دانشجویان و در بسترهای مختلف علمی و آموزشی، دانشگاه اصفهان، صنعتی، هنر و آزاد اسلامی در چهار گروه علوم انسانی، علوم پایه، فنی- مهندسی و هنر پرداخته است.

روش

پژوهش حاضر از نوع «کاربردی» است. با توجه به ماهیت موضوع و هدف‌های پژوهش از روش تحقیق «توصیفی- پیمایشی» استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانشجویان و اساتید در چهار گروه علوم انسانی، علوم پایه، فنی- مهندسی و هنر دانشگاه‌های اصفهان، صنعتی، هنر و آزاد اسلامی اعم از زن و مرد در سال تحصیلی ۸۶-۸۷ می‌باشد. برای برآورد واریانس جامعه و تعیین حجم نمونه ابتدا یک گروه ۶۰ نفری از دانشجویان و اساتید به صورت تصادفی انتخاب شده و از طریق توزیع پرسشنامه در بین آنها واریانس محاسبه شد. بر اساس واریانس و فرمول حجم نمونه (سرمد و بازرگان، ۱۳۷۴) حجم نمونه برای دانشجویان ۳۶۵ و برای اساتید ۲۸۲ نفر برآورد شد. از آنجا که مقایسه دانشجویان و اساتید در گروه‌های مختلف تحصیلی، آموزشی و دانشگاه‌ها از اهداف این پژوهش بود، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم استفاده شد.

جدول ۱- توزیع فراوانی و درصد نمونه آماری دانشجویان و اساتید با توجه به جنسیت

جنسیت	دانشجویان		اساتید	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
زن	۲۲۷	۶۲/۲	۲۲۴	۷۹/۴
مرد	۱۲۸	۳۷/۸	۵۸	۲۰/۶
جمع	۳۶۵	۱۰۰	۲۸۲	۱۰۰

نتایج جدول (۱) نشان می‌دهد. ۶۲/۲ درصد دانشجویان زن و ۳۷/۸ درصد مرد و ۷۹/۴ درصد اساتید زن و ۲۰/۶ درصد مرد بوده‌اند.

جدول (۲) توزیع فراوانی و درصد نمونه آماری دانشجویان و اساتید بر حسب گروه

گروه	دانشجویان		اساتید	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
علوم انسانی	۱۵۲	۴۱/۶	۹۲	۳۲/۶
علوم پایه	۵۹	۱۶/۲	۳۲	۱۱/۳۴
فنی- مهندسی	۱۲۲	۳۶/۲	۱۴۳	۵۰/۷
هنر	۲۲	۶	۱۵	۵/۳۱
جمع	۳۶۵	۱۰۰	۲۸۲	۱۰۰

نتایج جدول (۲) نشان می‌دهد بیشترین درصد پاسخگویان دانشجو مربوط به گروه علوم انسانی با ۴۱/۶ درصد و کمترین، مربوط به گروه هنر با ۶ درصد و بیشترین درصد پاسخگویان اساتید مربوط به گروه فنی - مهندسی با ۵۰/۷ درصد و کمترین مربوط به گروه هنر با ۵/۳۱ درصد بوده‌اند.

جدول (۳) توزیع فراوانی و درصد نمونه آماری دانشجویان و اساتید بر مبنای دانشگاه

دانشگاه	دانشجویان		اساتید	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
اصفهان	۱۴۸	۴۰/۵	۱۰۷	۲۷/۹
صنعتی	۹۰	۲۴/۷	۱۱۱	۲۹/۳
هنر	۱۴	۳/۸	۱۱	۳/۹
آزاد اسلامی	۱۱۳	۳۱	۵۳	۱۸/۷
جمع	۳۶۵	۱۰۰	۲۸۲	۱۰۰

نتایج جدول (۳) نشان می‌دهد. بیشترین درصد پاسخگویان دانشجویان دانشجو مربوط به دانشگاه اصفهان با ۴۰/۵ درصد و کمترین مربوط به دانشگاه هنر با ۳/۸ درصد، و بیشترین درصد پاسخگویان اساتید مربوط به دانشگاه صنعتی با ۲۹/۳ درصد و کمترین مربوط به دانشگاه هنر با ۳/۹ درصد بوده‌اند.

جدول (۴) توزیع فراوانی و درصد نمونه آماری دانشجویان بر حسب مقطع و سال تحصیلی

مقطع تحصیلی	فراوانی	درصد	سال تحصیلی	فراوانی	درصد
کاردانی	۱۰	۲/۷	اول	۵۰	۱۳/۷
کارشناسی	۳۲۳	۸۸/۵	دوم	۱۲۷	۳۴/۸
کارشناسی ارشد	۲۷	۷/۴	سوم	۹۰	۲۴/۷
دکتری	۵	۱/۴	چهارم	۹۸	۲۶/۸
جمع	۳۶۵	۱۰۰	جمع	۳۶۵	۱۰۰

نتایج جدول (۴) نشان می‌دهد. بیشترین درصد دانشجویان بر حسب مقطع در مقطع کارشناسی با ۸۸/۵ درصد و کمترین، در مقطع دکتری با ۱/۴ درصد، و بر حسب سال تحصیلی نیز بیشترین درصد دانشجویان در سال دوم با ۳۴/۸ درصد و کمترین در سال اول تحصیلی با ۱۳/۷ درصد بوده‌اند.

جدول (۵) توزیع فراوانی و درصد نمونه آماری اساتید بر حسب رتبه علمی

رتبه علمی	فراوانی	درصد
مربی	۸۷	۳۰/۸
استادیار	۱۶۰	۵۶/۷
دانشیار	۳۰	۱۰/۶
استاد	۵	۱/۷۷
جمع	۲۸۲	۱۰۰

نتایج جدول (۵) نشان می‌دهد بیشترین درصد پاسخگویان اساتید در مرتبه علمی استادیار با ۵۶/۷ درصد و کمترین در مرتبه علمی استاد با ۱/۷۷ درصد بوده‌اند.

ابزار اندازه‌گیری و روش گردآوری داده‌ها: با توجه به اهداف پژوهش، ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته بوده است (که بر اساس مطالعه ادبیات تحقیق و با توجه به اهداف پژوهش تدوین شده است). سوالات پژوهش مشتمل بر ۱۶ سؤال بسته پاسخ که هر تعداد سوالات میزان پاسخگویی روش‌های تدریس برنامه درسی به عامل‌های رفتار کارآفرینی تجربه (پرورش توانمندی‌های فردی، افزایش مهارت‌های ارتباطی، تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات و دانش پژوهش) را در چهار روش تدریس (پرسش و پاسخ، سخنرانی، پروژه و بحث گروهی) می‌سنجد. روایی پرسشنامه از نوع روایی سازه با استفاده از تحلیل عاملی با چرخش واریماکس و نیز روایی محتوایی با استفاده از نظرات پنج نفر از متخصصین دانشگاهی مورد تأیید قرار گرفت. ضریب پایایی پرسشنامه نیز از طریق آلفای کرونباخ ۰/۹۸ برآورد شد. تحلیل داده‌های پژوهش حاضر در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی و با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام شد. در سطح آمار توصیفی با استفاده از مشخصه‌های آماری میانگین و انحراف معیار به توصیف داده‌های پژوهش پرداخته شده و در سطح آمار استنباطی نیز از

میزان پاسخگویی روش‌های تدریس برنامه درسی ...
آزمون‌های t وابسته، تحلیل واریانس چند متغیره (تحلیل مانوآ) و آزمون تعقیبی
شفه و LSD استفاده شده است.

بررسی روایی سازه میزان پاسخگویی روش‌های تدریس برنامه درسی
دانشگاه‌ها به عامل‌های رفتارهای کارآفرینی تجربه: ابتدا برای بررسی کفایت
نمونه‌ها و مناسب بودن داده‌ها جهت انجام تحلیل عاملی میزان پاسخگویی
روش‌های تدریس برنامه درسی به رفتار کارآفرینی تجربه از آزمون Kmo و
Bartlett's استفاده شد. با توجه به مقدار محاسبه شده Kmo در روش تدریس
پرسش و پاسخ برای دانشجویان ۰/۸۵۶ و اساتید ۰/۸۶۸، در روش تدریس
سخنرانی برای دانشجویان ۰/۸۷۲ و برای اساتید ۰/۸۹۵، در روش تدریس پروژه
برای دانشجویان ۰/۸۸۵ و برای اساتید ۰/۸۹۳ و در روش تدریس بحث گروهی
برای دانشجویان ۰/۸۶۷ و برای اساتید ۰/۸۶۹ که بزرگتر از ۰/۷ بوده و شاخص
Bartlett's در هر دو گروه دانشجویان و اساتید که در سطح کمتر از (۰/۰۰۱)
معنی‌دار است می‌توان گفت که شرایط لازم برای انجام تحلیل عاملی برقرار است.
با استفاده از چرخش واریماکس چهار عامل استخراج شد. عامل پرورش
توانمندی‌های فردی روش تدریس پرسش و پاسخ (دانشجویان ۶/۱۷ و
اساتید ۱۸/۲)، روش تدریس سخنرانی (دانشجویان ۲۰/۴ و اساتید ۱۹/۷)، روش
تدریس پروژه (دانشجویان ۲۲/۹ و اساتید ۲۰/۲) و روش تدریس بحث گروهی
(دانشجویان ۱۸/۰۹ و اساتید ۱۸/۹) در عامل افزایش مهارت‌های ارتباطی در روش
تدریس پرسش و پاسخ (دانشجویان ۱۷/۶ و اساتید ۱۵/۶)، روش تدریس
سخنرانی (دانشجویان ۲۰/۵ و اساتید ۱۸/۵)، روش تدریس پروژه (دانشجویان
۱۵/۱ و اساتید ۱۵/۲) و روش تدریس بحث گروهی (دانشجویان ۱۴/۸ و اساتید
۱۴/۳) در عامل تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات در روش تدریس پرسش و پاسخ
(دانشجویان ۱۶/۵ و اساتید ۱۲/۲)، روش تدریس سخنرانی (دانشجویان ۱۵/۱ و
اساتید ۱۵/۱)، روش تدریس پروژه (دانشجویان ۱۴/۱ و اساتید ۱۳/۲) و روش تدریس

بحث گروهی (دانشجویان ۱۲/۲ و اساتید ۱۲/۲) و در عامل دانش پژوهش در روش تدریس پرسش و پاسخ (دانشجویان ۹/۸ و اساتید ۹/۸) در روش تدریس سخنرانی (دانشجویان ۸/۲ و اساتید ۱۰/۵)، روش تدریس پروژه (دانشجویان ۹/۵ و ۱۲/۶) و روش تدریس بحث گروهی (دانشجویان ۹/۶ و اساتید ۹/۵) می‌باشد. که این چهار عامل در مجموع در روش تدریس پرسش و پاسخ برای دانشجویان ۶۱/۵۹ درصد و برای اساتید ۵۵/۸۲ درصد، در روش تدریس سخنرانی برای دانشجویان ۶۴/۲۷ درصد و برای اساتید ۶۳/۱۴۱ درصد، در روش تدریس پروژه برای دانشجویان ۶۱/۶۵ درصد و برای اساتید ۶۱/۱۳ درصد و در روش تدریس بحث گروهی برای دانشجویان ۵۴/۵۶ درصد و برای اساتید ۵۴/۸۵ درصد از کل واریانس را تبیین می‌نماید. سؤال‌هایی که بار عاملی بزرگتر از ۰/۳ داشتند برای هر عامل منظور شد.

در عامل «پرورش توانمندی‌های فردی» مربوط به روش تدریس پرسش و پاسخ از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر توانایی نقد و بررسی آثار و افکار با ۰/۸ و از نظر اساتید متغیر توانایی یادگیری مستقل با ۰/۹۶ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر شناسایی و حل مسایل به صورت خلاق با ۰/۶ و از نظر اساتید متغیر افزایش رغبت و انگیزه یادگیری با ۰/۵۷، در روش تدریس سخنرانی از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیرهای توانایی نقد و بررسی آثار و افکار و افزایش رغبت و انگیزه یادگیری با ۰/۸۱ و از نظر اساتید متغیرهای توانایی نقد و بررسی آثار و افکار، افزایش رغبت و انگیزه یادگیری و افزایش درک و فهم مطالب با ۰/۷۰۹ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر توانایی یادگیری مستقل با ۰/۵۷ و از نظر اساتید متغیر شناسایی و حل مسایل به صورت خلاق با ۰/۷۵، در روش تدریس پروژه از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر توانایی یادگیری مستقل با ۰/۷۸ و از نظر اساتید متغیر توانایی یادگیری مستقل با

میزان پادفگویی روش‌های تدریس برنامه درسی ...

۰/۸۱ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر شناسایی و حل مسایل به صورت خلاق با ۰/۶ و از نظر اساتید متغیر افزایش رغبت و انگیزه یادگیری با ۰/۴۹ و در روش تدریس بحث گروهی از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر توانایی نقد و بررسی آثار و افکار با ۰/۶۹ و از نظر اساتید متغیر توانایی نقد و بررسی آثار و افکار با ۰/۷ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر شناسایی و حل مسایل به صورت خلاق با ۰/۵ و از نظر اساتید متغیر افزایش رغبت و انگیزه یادگیری با ۰/۴۲ می‌باشد.

در عامل «افزایش مهارت‌های ارتباطی» مربوط به روش تدریس پرسش و پاسخ از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر مشارکت در فعالیت‌های گروهی با ۰/۸۱ و از نظر اساتید متغیر توانایی کسب اطلاعات از طریق منابع مختلف با ۰/۷۴ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر بیان افکار و ابراز وجود با ۰/۵۳ و از نظر اساتید متغیر روش‌های برقراری ارتباط اثربخش با ۰/۶۱، در روش تدریس سخنرانی پاسخ از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر مشارکت در فعالیت‌های گروهی با ۰/۸۹ و از نظر اساتید متغیر مشارکت در فعالیت‌های گروهی با ۰/۸۵ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر بیان افکار و ابراز وجود با ۰/۶۸ و از نظر اساتید متغیر بیان افکار و ابراز وجود با ۰/۶۶، در روش تدریس پروژه از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر مشارکت در فعالیت‌های گروهی با ۰/۸۱ و از نظر اساتید متغیر توانایی گفتگو و مباحثه با ۰/۸۶ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر بیان افکار و ابراز وجود با ۰/۶۵ و از نظر اساتید متغیر بیان افکار و ابراز وجود با ۰/۶۹ و در روش تدریس بحث گروهی از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر روش‌های برقراری ارتباط اثربخش با ۰/۷۶ و از نظر اساتید متغیر روش‌های برقراری ارتباط اثربخش با ۰/۷۶ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر

بیان افکار و ابراز وجود با ۰/۶ و از نظر اساتید متغیر بیان افکار و ابراز وجود با ۰/۶۱ می‌باشد.

در عامل «تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات» مربوط به روش تدریس پرسش و پاسخ از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر توفیق طلبی و پیشرفت با ۰/۷۷ و از نظر اساتید متغیر سخت کوشی با ۰/۷۲ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر مسئولیت پذیری با ۰/۵۲ و از نظر اساتید متغیر توفیق‌طلبی و پیشرفت با ۰/۵۴، در روش تدریس سخنرانی از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر سخت کوشی با ۰/۷۹ و از نظر اساتید متغیر سخت کوشی با ۰/۷۹ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر مسئولیت پذیری با ۰/۵۲ و از نظر اساتید متغیر مسئولیت پذیری با ۰/۶۵، در روش تدریس پروژه از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر تمایل به یافتن راه‌های جدید با ۰/۷۶ و از نظر اساتید متغیر تمایل به یافتن راه‌های جدید با ۰/۷۷ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر مسئولیت پذیری با ۰/۴ و از نظر اساتید متغیر مسئولیت پذیری با ۰/۳۸ و در روش تدریس بحث گروهی از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر مسئولیت پذیری با ۰/۷۶ و از نظر اساتید متغیر مسئولیت پذیری با ۰/۷۷ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر تمایل به یافتن راه‌های جدید با ۰/۵۲ و از نظر اساتید متغیر تمایل به یافتن راه‌های جدید با ۰/۴۸ می‌باشد.

در عامل «دانش پژوهش» مربوط به روش تدریس پرسش و پاسخ از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر انجام پروژه‌های تحقیقاتی با ۰/۶۵ و از نظر اساتید متغیر تدوین مقالات علمی با ۰/۶۸ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر تدوین مقالات علمی با ۰/۶۳ و از نظر اساتید متغیر انجام پروژه‌های تحقیقاتی با ۰/۶۱، در روش تدریس سخنرانی از نظر

میزان پاسفگویی روش‌های تدریس برنامه درسی ...

دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر انجام پروژه‌های تحقیقاتی با ۰/۶۷ و از نظر اساتید متغیر انجام پروژه‌های تحقیقاتی با ۰/۵۷ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر تدوین مقالات علمی با ۰/۴۹ و از نظر اساتید متغیر تدوین مقالات علمی با ۰/۵۱، در روش تدریس پروژه از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر انجام پروژه‌های تحقیقاتی با ۰/۶۳ و از نظر اساتید متغیر انجام پروژه‌های تحقیقاتی با ۰/۷۲ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر تدوین مقالات علمی با ۰/۵۸ و از نظر اساتید متغیر تدوین مقالات علمی با ۰/۶ و در روش تدریس بحث گروهی از نظر دانشجویان بیشترین بار عاملی مربوط به متغیر انجام پروژه‌های تحقیقاتی با ۰/۷۹ و از نظر اساتید متغیر انجام پروژه‌های تحقیقاتی با ۰/۷۶ و کمترین بار عاملی از نظر دانشجویان مربوط به متغیر تدوین مقالات علمی با ۰/۶۶ و از نظر اساتید متغیر تدوین مقالات علمی با ۰/۶۹ می‌باشد.

یافته‌ها

سؤال ۱- از نظر دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اصفهان تا چه اندازه روش‌های تدریس برنامه درسی دانشگاه‌ها ایجاد کننده رفتار کارآفرینی تجربه بوده‌اند؟

میانگین و انحراف معیار نمرات دانشجویان در عامل‌های رفتارهای کارآفرینی در جدول (۶) آمده است. جهت پاسخگویی به سؤال پژوهش میانگین نمرات افراد در چهار عامل با نمره معیار مربوط به هر کدام که حاصل نمره متوسط مقیاس لیکرت ضرب در تعداد سؤالات آن است با استفاده از t تک نمونه‌ای مقایسه شد.

مدول (۶) مقایسه میانگین نمرات میزان پاسفگویی (روش‌های

تدریس برنامه درسی به رفتار کارآفرینی تجربه

تدریس روشهای	عامل های رفتار کارآفرینی تجربه	میانگین	انحراف معیار	نمره معیار	T	P	N
پرسش و پاسخ	پرورش توانمندیهای فردی	۱۸/۴	۴/۱۴	۱۵	۱۴/۴	۰/۰۰۱	۳۶۵
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۱۹/۱۲	۳/۶	۱۵	۲۱/۴	۰/۰۰۱	۳۶۵
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱۳/۱۱	۳/۸	۱۲	۵/۵	۰/۰۰۱	۳۶۵
سخنرانی	دانش پژوهش	۶/۶	۲/۱۷	۶	۵/۳۹	۰/۰۰۱	۳۶۵
	پرورش توانمندیهای فردی	۱۲/۶	۴/۸	۱۵	۹/۲۹	۰/۰۰۱	۳۶۵
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۱۳/۲	۴/۹	۱۵	۶/۸	۰/۰۰۱	۳۶۵
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۹/۹	۴/۴	۱۲	۹/۰۵	۰/۰۰۱	۳۶۵
پروژه	دانش پژوهش	۴/۸	۲/۱۹	۶	۱۰/۱۴	۰/۰۰۱	۳۶۵
	پرورش توانمندیهای فردی	۱۷/۱۷	۵/۰۶	۱۵	۸/۱۷	۰/۰۰۱	۳۶۵
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۱۶/۳	۴/۹	۱۵	۵/۲۵	۰/۰۰۱	۳۶۵
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱۵/۲	۴/۳	۱۲	۱۴/۳	۰/۰۰۱	۳۶۵
بحث گروهی	دانش پژوهش	۷/۴	۲/۳	۶	۱۱/۷	۰/۰۰۱	۳۶۵
	پرورش توانمندیهای فردی	۱۹/۷	۴/۲	۱۵	۲۱/۷	۰/۰۰۱	۳۶۵
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۲۰/۷	۴/۰۷	۱۵	۲۵/۵	۰/۰۰۱	۳۶۵
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱۴/۹	۳/۵	۱۲	۱۵/۶	۰/۰۰۱	۳۶۵
	دانش پژوهش	۷/۷	۲/۰۸	۶	۱۵/۶	۰/۰۰۱	۳۶۵

میزان پاسخگویی روش‌های تدریس برنامه درسی ...

نتایج جدول (۶) نشان می‌دهد t مشاهده شده در هر چهار عامل رفتار کارآفرینی «پرورش توانمندیهای فردی»، «افزایش مهارت‌های ارتباطی»، «تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات» و «دانش پژوهش» مربوط به چهار روش تدریس «پرسش و پاسخ»، «سخنرانی»، «پروژه» و «بحث گروهی» از مقدار بحرانی جدول در سطح یک درصد کوچکتر می‌باشد. بنابراین میزان پاسخگویی روش‌های تدریس برنامه درسی به رفتار کارآفرینی تجربه کمتر از سطح متوسط بوده است. به عبارتی دیگر از نظر دانشجویان روش‌های تدریس برنامه درسی دانشگاه‌ها پاسخگوی رفتار کارآفرینی تجربه نبوده است.

سؤال ۲- آیا بین نظرات دانشجویان در خصوص تأثیر روش‌های تدریس بر ایجاد رفتار کارآفرینی تجربه بر حسب عوامل (جنسیت، گروه، سال، مقطع و دانشگاه محل تحصیل) تفاوت وجود دارد؟

میانگین و انحراف معیار نمرات دانشجویان در عامل‌های «پرورش توانمندی‌های فردی»، «افزایش مهارت‌های ارتباطی»، «تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات» و «دانش پژوهش» بر حسب جنسیت، گروه، سال، مقطع و دانشگاه محل تحصیل مورد بررسی قرار گرفت. جهت بررسی سؤال پژوهش و کشف تفاوت‌های معنادار با توجه به شاخص‌های ذکر شده در مورد هر کدام، از آزمون تحلیل مانوآ استفاده شد. نتایج در جدول (۷ تا ۱۰) ارائه شده است.

جدول (۷) آزمون تحلیل واریانس چند متغیره مانوا فردی مقیاس‌های میزان پاسخگویی
روش تدریس پرسش و پاسخ برنامه درسی به رفتارکار آفرینی تجربه بر مسب جنس،

گروه، سال، مقطع و دانشگاه محل تحصیل

تغییرات منبع	خرده مقیاس های رفتارکار آفرینی تجربه	میانگین	F	P	Eta	Power
جنسیت	پرورش توانمندیهای فردی	۱۰/۲۹	۰/۵۹	۰/۴۳	۰/۰۰۲	۰/۱۲
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۱۰/۷۴	۰/۷۹	۰/۳۷	۰/۰۰۲	۰/۱۴
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۰/۰۷۳	۰/۰۰۵	۰/۹۴	۰/۰۰۰	۰/۰۵۱
	دانش پژوهش	۰/۳۲۸	۰/۳۲۸	۰/۷۹	۰/۰۰۰	۰/۰۵۸
گروه تحصیلی	پرورش توانمندیهای فردی	۱۸/۸۶	۱/۱	۰/۳۴	۰/۰۰۹	۰/۲۹
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۷۸/۴۳	۶/۰۷	۰/۰۰۰	۰/۰۴۸	۰/۹۵
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱۴/۶	۱	۰/۳۸	۰/۰۰۸	۰/۲۷
	دانش پژوهش	۵/۲	۱/۱	۰/۳۴	۰/۰۰۹	۰/۲۹
سال تحصیلی	پرورش توانمندیهای فردی	۱۴/۴۸	۰/۸۴	۰/۴۷	۰/۰۰۷	۰/۲۳
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۲۷/۸	۲/۰۹	۰/۱	۰/۰۱۷	۰/۵۳
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱۷/۲	۱/۱	۰/۳۱	۰/۰۱	۰/۳۲
	دانش پژوهش	۵/۳	۱/۱	۰/۳۳	۰/۰۰۹	۰/۳
مقطع تحصیلی	پرورش توانمندیهای فردی	۱۴/۷	۰/۸۶	۰/۴۶	۰/۰۰۷	۰/۲۳
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۸/۲	۰/۶۱	۰/۶۰	۰/۰۰۵	۰/۱۷
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۴/۴	۰/۳	۰/۸۲	۰/۰۰۳	۰/۱۰۹
	دانش پژوهش	۴/۵	۰/۹۷	۰/۴	۰/۰۰۸	۰/۲۶
دانشگاه محل تحصیل	پرورش توانمندیهای فردی	۲۹/۱	۱/۷	۰/۱۶	۰/۰۱۴	۰/۴۴
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۶۷/۸	۵/۲	۰/۰۰۲	۰/۰۴۲	۰/۹۲
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱۶/۴	۱/۱۳	۰/۳۳	۰/۰۰۹	۰/۳
	دانش پژوهش	۱۰/۴	۲/۲۳	۰/۰۸۴	۰/۰۱۸	۰/۵۶

بر اساس نتایج جدول (۷)، در گروه تحصیلی تنها در عامل افزایش مهارت‌های ارتباطی روش تدریس پرسش و پاسخ تفاوت معنادار مشاهده شد. با توجه به این که گروه تحصیلی شامل چند سطح است لازم است معین شود این تفاوت در کدام سطوح مشاهده می‌شود. بدین منظور از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. نتایج در جدول (۱۱) آمده است.

میزان پاستفگویی روش‌های تدریس برنامه درسی ...

در دانشگاه محل تحصیل با توجه به نتایج جدول تنها در عامل «افزایش مهارت‌های ارتباطی» در روش تدریس پرسش و پاسخ تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به این که دانشگاه محل تحصیل شامل چند سطح است لازم است معین شود این تفاوت در کدام سطوح مشاهده می‌شود. بدین منظور از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. نتایج در جدول (۱۱) آمده است.

جدول (۸) آزمون تحلیل واریانس پند متغیره مانوا فرده مقیاس‌های میزان پاستفگویی روش تدریس سنفزانی برنامه درسی به رفتار کارآفرینی تجربه برمسب منس، گروه، سال، مقطع و دانشگاه محل تحصیل

تغییر از منبع	خرده مقیاس‌های رفتار کارآفرینی تجربه	مجموعه آزادی	مجموعه آزادی	F	p	Eta	Power
جنسیت	پرورش توانمندیهای فردی	۱	۲۰/۵	۰/۸۶	۰/۳۵	۰/۰۰۲	۰/۱۵
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۱	۶/۱۶	۰/۲۴	۰/۶۱	۰/۰۰۱	۰/۰۷۹
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱	۴۳/۵	۲/۲	۰/۱۳	۰/۰۰۶	۰/۳۲
	دانش پژوهش	۱	۰/۲۸۴	۰/۰۵۹	۰/۸	۰/۰۰۰	۰/۰۵۷
گروه تحصیلی	پرورش توانمندیهای فردی	۳	۹۸/۱۵	۱/۳	۰/۲۴	۰/۰۱	۰/۳۶
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۳	۲۴۴/۶	۸۱/۵	۰/۰۱۹	۰/۰۲۷	۰/۷۵
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۳	۵۷/۳	۱۹/۱	۰/۴	۰/۰۰۸	۰/۰۲۶
	دانش پژوهش	۳	۲۰/۱۶	۶/۷	۱/۳	۰/۲۴	۰/۳۷
سال تحصیلی	پرورش توانمندیهای فردی	۳	۲۴۳/۲	۸۱/۰۶	۰/۰۱۶	۰/۰۲۸	۰/۷۷
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۳	۱۰۴/۴	۳۴/۸	۱/۴	۰/۰۱۲	۰/۳۷
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۳	۲۰۸/۱۹	۶۹/۳	۰/۰۱۳	۰/۰۲۹	۰/۷۹
	دانش پژوهش	۳	۱۱/۸	۳/۹	۰/۸۱	۰/۴۸	۰/۲۲
مقطع تحصیلی	پرورش توانمندیهای فردی	۳	۵۰/۱۵	۱۶/۷	۰/۵۵	۰/۰۰۶	۰/۱۹
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۳	۲۳/۲	۷/۷	۰/۳۱۱	۰/۰۰۳	۰/۱۱
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۳	۳۱/۹	۱۰/۶	۰/۵۴	۰/۶۵	۰/۱۶
	دانش پژوهش	۳	۸/۳	۲/۷	۰/۵۷	۰/۶۳	۰/۱۶
محل تحصیل دانشگاه	پرورش توانمندیهای فردی	۳	۱۳۷/۶	۴۵/۸	۰/۰۱۲	۰/۰۱۶	۰/۵
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۳	۲۱۶/۵	۷۲/۱۹	۰/۰۳۲	۰/۰۲۴	۰/۷
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۳	۵۷/۵	۱۹/۱۸	۰/۴	۰/۰۰۸	۰/۲۶
	دانش پژوهش	۳	۲۸/۲	۹/۴۱	۱/۹۶	۰/۱۱	۰/۵

بر اساس نتایج جدول (۸)، در گروه تحصیلی تنها در عامل افزایش مهارت‌های ارتباطی روش تدریس سخنرانی تفاوت معنادار مشاهده شد. با توجه به این که گروه تحصیلی شامل چند سطح است لازم است معین شود این تفاوت در کدام سطوح مشاهده می‌شود. بدین منظور از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. نتایج در جدول (۱۱) آمده است.

در سال تحصیلی در عامل‌های «پرورش توانمندی‌های فردی» و «تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات» در روش تدریس سخنرانی تفاوت معناداری مشاهده شد. با توجه به این که سال تحصیلی شامل چند سطح است لازم است معین شود این تفاوت در کدام سطوح مشاهده می‌شود. بدین منظور از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. نتایج در جدول (۱۱) آمده است.

در دانشگاه محل تحصیل با توجه به نتایج جدول تنها در عامل «افزایش مهارت‌های ارتباطی» در روش تدریس سخنرانی تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به این که دانشگاه محل تحصیل شامل چند سطح است معین شود این تفاوت در کدام سطوح مشاهده می‌شود. بدین منظور از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. نتایج در جدول (۱۱) آمده است.

جدول (۹) آزمون تحلیل واریانس چند متغیره مانوآ فرده مقیاس‌های میزان پاسفگویی

روش تدریس پروژه برنامه درسی به رفتار کارآفرینی تجربه بر مسب

جنس، گروه، سال، مقطع و دانشگاه محل تمصیل

تغییرات منبع	خرده مقیاس های رفتار کارآفرینی تجربه	مجموعه مجبوران	آزادی	مجموعه مجبوران	F	p	Eta	Power
جنسیت	پرورش توانمندیهای فردی	۰/۱۹۲	۱	۰/۱۹۲	۰/۰۰۷	۰/۹۳	۰/۰۰۷	۰/۰۵۱
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۱/۷۴	۱	۱/۷۴	۰/۰۷۲	۰/۷۸	۰/۰۰۱	۰/۰۵۸
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۰/۸۸۳	۱	۰/۸۸۳	۰/۰۴۷	۰/۸۲	۰/۰۰۱	۰/۰۵۵
گروه تحصیلی	دانش پژوهش	۱۶/۰۴	۱	۱۶/۰۴	۲/۸۶	۰/۰۹۲	۰/۰۰۸	۰/۳۹
	پرورش توانمندیهای فردی	۲۲۴/۳	۳	۷۴/۷	۲/۹۵	۰/۰۳۲	۰/۰۲۴	۰/۶۹
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۴۱۳/۷	۳	۱۳۷/۹	۵/۹	۰/۰۰۱	۰/۰۴۷	۰/۹۵
سال تحصیلی	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱۰۶/۲	۳	۳۵/۴	۱/۸۸	۰/۱۳	۰/۰۱۵	۰/۴۸
	دانش پژوهش	۱۳/۱۵	۳	۴/۳	۰/۷۷	۰/۵	۰/۰۰۶	۰/۲۱
	پرورش توانمندیهای فردی	۱۷۶/۸	۳	۵۸/۹	۲/۳	۰/۰۷۵	۰/۰۱۹	۰/۵۸
مقطع تحصیلی	افزایش مهارتهای ارتباطی	۷۰/۸	۳	۲۳/۶	۰/۹۷	۰/۴	۰/۰۰۸	۰/۲۶
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱۰۱/۰۱	۳	۳۳/۶	۱/۷	۰/۱۴	۰/۰۱۵	۰/۴۶
	دانش پژوهش	۲۵/۷	۳	۸/۵	۱/۵	۰/۲	۰/۰۱۳	۰/۴
دانشگاه محل تمصیل	پرورش توانمندیهای فردی	۲۳۳/۰۱	۳	۷۷/۶۷	۳/۰۷	۰/۰۲۸	۰/۰۲۵	۰/۷۱
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۱۸۸/۷	۳	۶۲/۹	۲/۶	۰/۰۵	۰/۰۲۱	۰/۶۴
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱۱۰/۳	۳	۳۶/۷	۱/۹۶	۰/۱۱	۰/۰۱۶	۰/۵
دانشگاه محل تمصیل	دانش پژوهش	۴۵/۱۶	۳	۱۵/۰۵	۲/۷	۰/۰۴۵	۰/۰۲۲	۰/۶۵
	پرورش توانمندیهای فردی	۶۴/۳	۳	۲۱/۴	۰/۸۳	۰/۴۷	۰/۰۰۷	۰/۲۳
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۸۵/۸	۳	۲۸/۶	۱/۱۸	۰/۳۱	۰/۰۱	۰/۳۱
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱۴۸/۸	۳	۴۹/۶	۲/۶	۰/۰۴۸	۰/۰۲۲	۰/۶۴
	دانش پژوهش	۱۱/۲	۳	۳/۷	۰/۶۶	۰/۵۷	۰/۰۰۵	۰/۱۹

بر اساس نتایج جدول (۹)، در گروه تحصیلی تنها در عامل‌های «پرورش توانمندی‌های فردی» و «افزایش مهارت‌های ارتباطی» روش تدریس پروژه تفاوت معنادار مشاهده شد. با توجه به این که گروه تحصیلی شامل چند سطح است لازم است معین شود این تفاوت در کدام سطوح مشاهده می‌شود. بدین منظور از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. نتایج در جدول (۱۱) آمده است.

در مقطع تحصیلی در عامل‌های «پرورش توانمندی‌های فردی» و «دانش پژوهش» تفاوت معناداری مشاهده شد. با توجه به این که مقاطع تحصیلی شامل چند سطح است لازم است معین شود این تفاوت در کدام سطوح مشاهده می‌شود. بدین منظور از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. نتایج در جدول (۱۱) آمده است.

در دانشگاه محل تحصیل با توجه به نتایج جدول تنها در عامل «تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات» در روش تدریس پروژه تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به این که دانشگاه محل تحصیل شامل چند سطح است لازم است معین شود این تفاوت در کدام سطوح مشاهده می‌شود. بدین منظور از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. نتایج در جدول (۱۱) آمده است.

جدول (۱۰) آزمون تحلیل واریانس پندمتغیره مانوآ فرده مقیاس‌های میزان پاسفگویی

روش تدریس بحث گروهی برنامه درسی به رفتار کارآفرینی تجربه بر مسب

جنس، گروه، سال، مقطع و دانشگاه محل تمصیل

منبع تغییرات	خرده مقیاس‌های رفتار کارآفرینی تجربه	مجموعه مجزورات	آزادی درجه	مجموعه مجزورات	F	p	Eta	Power
تجربه	پرورش توانمندیهای فردی	۸/۷۲	۱	۸/۷۲	۰/۴۹	۰/۴۸	۰/۰۰۱	۰/۱۰
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۷/۴۷	۱	۷/۴۷	۰/۴۵	۰/۰۵	۰/۰۰۱	۰/۸
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۲/۸۹	۱	۲/۸۹	۰/۲۳	۰/۶۳	۰/۰۰۱	۰/۰۷
	دانش پژوهش	۶/۴	۱	۶/۴	۱/۴۷	۰/۲۲	۰/۰۰۴	۰/۲۲
گروه تمصیلی	پرورش توانمندیهای فردی	۲۰/۰۷	۳	۶/۶۹	۰/۳۷	۰/۷۷	۰/۰۰۳	۰/۱۲
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۷۸/۸	۳	۲۶/۲	۱/۵	۰/۱۹	۰/۰۱	۰/۴
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۲۰/۶	۳	۶/۸	۰/۵۴	۰/۶۵	۰/۰۰۵	۰/۱۶
	دانش پژوهش	۲/۵	۳	۰/۸۵	۰/۱۹	۰/۸۹	۰/۰۰۲	۰/۰۸
سال تمصیلی	پرورش توانمندیهای فردی	۱۰۶/۱۵	۳	۳۵/۳	۲/۰۲	۰/۱۱	۰/۰۱۷	۰/۵
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۱۲۱/۸	۳	۴۰/۶	۲/۴	۰/۶۴	۰/۰۲	۰/۶۱
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۴۵/۵	۳	۱۵/۱۷	۱/۲	۰/۳	۰/۰۱	۰/۳۲
	دانش پژوهش	۲۹/۶	۳	۹/۸	۲/۲	۰/۰۷	۰/۰۱	۰/۵۷
مقطع تمصیلی	پرورش توانمندیهای فردی	۷۲/۶	۳	۲۴/۲	۱/۳	۰/۲۵	۰/۰۱	۰/۳۶
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۵۲/۱۱	۳	۱۷/۳	۱/۰۴	۰/۳۷	۰/۰۰۹	۰/۲۸
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱۵/۰۴	۳	۵/۰۱	۰/۳۹	۰/۷۵	۰/۰۰۳	۰/۱۲
	دانش پژوهش	۴/۷	۳	۱/۵	۰/۳۶	۰/۷۸	۰/۰۰۳	۰/۱۲
دانشگاه محل تمصیل	پرورش توانمندیهای فردی	۵۰/۴	۳	۱۶/۸	۰/۹۵	۰/۴۱	۰/۰۰۸	۰/۲۶
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۹۷/۵	۳	۳۲/۵	۱/۹	۰/۱۱	۰/۰۱	۰/۵
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۳۲/۲	۳	۱۰/۷	۰/۸۵	۰/۴۶	۰/۰۰۷	۰/۲۳
	دانش پژوهش	۳/۲	۳	۱/۰۸	۰/۲۴	۰/۸۶	۰/۰۰۲	۰/۰۹

با توجه به نتایج جدول (۱۰) در هیچ یک از مؤلفه‌های رفتار کارآفرینی

تجربه مربوط به روش تدریس بحث گروهی تفاوت معنادار مشاهده نشد.

جدول (۱۱) مقایسه زوجی افتلاف میانگین نمره دانشجویان در فصول تأثیر روش‌های تدریس برنامه درسی بر ایجاد رفتار کارآفرینی تجربه بر مسب گروه، سال، مقطع و دانشگاه ممل تمصیل

روش‌های تدریس	خرده مقیاس‌های عامل‌های رفتار کارآفرینی تجربه											
	توانمندی فردی			مهارت‌های ارتباطی			تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات			دانش پژوهش		
	میانگین	اختلاف	سطح معناداری	میانگین	اختلاف	سطح معناداری	میانگین	اختلاف	سطح معناداری	میانگین	اختلاف	سطح معناداری
پاسخ و پرسش	منبع تغییرات											
	علوم انسانی - هنر											
ساختاری	دانشگاه اصفهان - دانشگاه هنر											
	علوم انسانی - هنر											
	علوم پایه - هنر											
	فنی و مهندسی - هنر											
	سال دوم - سال چهارم											
	دانشگاه اصفهان - دانشگاه هنر											
	علوم انسانی - علوم پایه											
	علوم پایه - فنی و مهندسی											
	علوم پایه - هنر											
	علوم انسانی - علوم پایه											
گروه	فنی و مهندسی - علوم پایه											
	کاردانی - کارشناسی											
	کاردانی - کارشناسی ارشد											
	کاردانی - دکتری											
	کارشناسی - دکتری											
دانشگاه اصفهان - دانشگاه صنعتی												

بر اساس یافته‌های جدول (۱۱) میزان پاسخگویی روش تدریس «پرسش و پاسخ» در عامل «افزایش مهارت‌های ارتباطی» از نظر دانشجویان گروه علوم انسانی بیش از گروه هنر و دانشجویان دانشگاه اصفهان بیش از دانشجویان دانشگاه هنر، در روش تدریس «سخنرانی» در عامل «افزایش مهارت‌های ارتباطی»

میزان پاسفگویی (روش‌های تدریس برنامه درسی ...
دانشجویان گروه‌های علوم انسانی، علوم پایه و فنی - مهندسی بیش از
دانشجویان گروه هنر و دانشجویان سال دوم بیش از دانشجویان سال چهارم و
دانشجویان دانشگاه اصفهان بیش از دانشجویان دانشگاه هنر، در روش تدریس
«پروژه» در عامل «افزایش مهارت‌های ارتباطی» دانشجویان گروه علوم انسانی
بیش از دانشجویان گروه علوم پایه و دانشجویان گروه علوم پایه بیش از
دانشجویان فنی - مهندسی، در عامل «پرورش توانمندی‌های فردی» دانشجویان
مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری بیش از دانشجویان مقطع کاردانی،
در عامل «دانش پژوهش» دانشجویان مقطع دکتری بیش از دانشجویان مقطع
کارشناسی و در عامل «تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات» دانشجویان دانشگاه
صنعتی بیش از دانشجویان دانشگاه اصفهان بر ایجاد رفتار کارآفرینی تجربه
می‌باشند.

سؤال ۳- از نظر اساتید دانشگاه‌های دولتی و آزاد اصفهان تا چه اندازه
روشهای تدریس برنامه درسی دانشگاه‌ها ایجاد کننده رفتار کارآفرینی تجربه
بوده‌اند؟

میانگین و انحراف معیار نمرات اساتید در عامل‌های رفتارهای کارآفرینی
در جدول (۱۲) آمده است. جهت پاسخگویی به سؤال پژوهش میانگین نمرات افراد
در چهار عامل با نمره معیار مربوط به هر کدام که حاصل نمره متوسط مقیاس
لیکرت ضرب در تعداد سؤالات آن است با استفاده از t تک نمونه‌ای مقایسه شد.

جدول (۱۲) مقایسه میانگین نمرات میزان پاسفگویی روش‌های تدریس

برنامه درسی به رفتار کارآفرینی تجربه

N	P	T	نمره معیار	انحراف معیار	میانگین	مولفه های رفتار کارآفرینی تجربه	روشهای تدریس
۲۸۲	۰/۰۰۱	۱۲/۲	۱۵	۴/۳	۱۸/۱۴	پرورش توانمندیهای فردی	پرسش و پاسخ
۲۸۲	۰/۰۰۱	۱۷/۳	۱۵	۳/۸	۱۹/۰۱	افزایش مهارتهای ارتباطی	
۲۸۲	۰/۰۰۱	۵/۰۵	۱۲	۳/۹	۱۳/۱۹	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	
۲۸۲	۰/۰۰۱	۳/۶	۶	۲/۲	۶/۵	دانش پژوهش	سخنرانی
۲۸۲	۰/۱۰۰	۷/۰۳	۱۵	۴/۹	۱۲/۹	پرورش توانمندیهای فردی	
۲۸۲	۰/۰۰۱	۵/۴۸	۱۵	۵/۰۶	۱۳/۳	افزایش مهارتهای ارتباطی	
۲۸۲	۰/۰۰۱	۶/۲	۱۲	۴/۵	۱۰/۳	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	پروژه
۲۸۲	۰/۰۰۱	۸/۳	۶	۲/۲	۴/۸	دانش پژوهش	
۲۸۲	۰/۰۰۱	۶/۴	۱۵	۵/۱	۱۶/۹	پرورش توانمندیهای فردی	
۲۸۲	۰/۰۰۱	۳/۷	۱۵	۴/۹	۱۶/۱۲	افزایش مهارتهای ارتباطی	بحث گروهی
۲۸۲	۰/۰۰۱	۱۰/۴	۱۲	۴/۵	۱۴/۸	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	
۲۸۲	۰/۰۰۱	۹/۵	۶	۲/۴	۷/۳	دانش پژوهش	
۲۸۲	۰/۰۰۱	۱۷/۶	۱۵	۴/۳	۱۹/۵	پرورش توانمندیهای فردی	
۲۸۲	۰/۰۰۱	۲۱/۳	۱۵	۴/۱۱	۲۰/۲	افزایش مهارتهای ارتباطی	
۲۸۲	۰/۰۰۱	۱۲/۹	۱۲	۳/۶	۱۴/۸	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	
۲۸۲	۰/۰۰۱	۱۳/۵	۶	۲/۱	۷/۷	دانش پژوهش	

میزان پاسفگویی روش‌های تدریس برنامه درسی ...

نتایج جدول (۱۲) نشان می‌دهد t مشاهده شده در هر چهار عامل رفتار کارآفرینی تجربه «پرورش توانمندیهای فردی»، «افزایش مهارت‌های ارتباطی»، «تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات» و «دانش پژوهش» مربوط به چهار روش تدریس «پرسش و پاسخ»، «سخنرانی»، «پروژه» و «بحث گروهی» از مقدار بحرانی جدول در سطح یک درصد کوچکتر می‌باشد. بنابراین میزان پاسفگویی روش‌های تدریس برنامه درسی به رفتار کارآفرینی تجربه کمتر از سطح متوسط بوده است. به عبارتی دیگر از نظر اساتید روش‌های تدریس برنامه درسی دانشگاه‌ها پاسفگویی رفتار کارآفرینی تجربه نبوده است.

سؤال ۴- آیا بین نظرات اساتید در تأثیر روش‌های تدریس بر ایجاد رفتار کارآفرینی تجربه بر حسب عوامل (جنسیت، گروه، مرتبه علمی و دانشگاه محل تدریس) تفاوت وجود دارد؟

میانگین و انحراف معیار نمرات اساتید در عامل‌های «پرورش توانمندی‌های فردی»، «افزایش مهارت‌های ارتباطی»، «تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات» و «دانش پژوهش» بر حسب جنسیت، گروه، رتبه و دانشگاه محل تدریس مورد بررسی قرار گرفت. جهت بررسی سؤال پژوهش و کشف تفاوت‌های معنادار با توجه به شاخص‌های ذکر شده در مورد هر کدام، از آزمون تحلیل مانوآ استفاده شد. نتایج به ترتیب در جداول (۱۳ تا ۱۶) ارائه شده است.

پژوهشنامه تربیتی

جدول (۱۳) آزمون تحلیل واریانس چند متغیره مانواً فرده مقیاس های میزان پاسفگویی روش تدریس پرسش و پاسخ برنامه درسی به رفتارکارآفرینی تجربه برمسب جنس، گروه، رتبه علمی و

دانشگاه محل تدریس

تغییر از منبع	خرده مقیاس های رفتارکارآفرینی تجربه	مجموعه مجبوراً	آزادی	رتبه	مجموعه مجبوراً	F	p	Eta	Power
جنسیت	پرورش توانمندیهای فردی	۰/۱۶۷	۱	۱	۰/۱۶۷	۰/۰۰۹	۰/۹۲	۰/۰۰۱	۰/۰۵۱
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۹/۲	۱	۱	۹/۲	۰/۶۱	۰/۴۳	۰/۰۰۲	۰/۱۲
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۷/۹	۱	۱	۷/۹	۰/۵	۰/۴۷	۰/۰۰۲	۰/۱
	دانش پژوهش	۰/۰۳۲	۱	۱	۰/۰۳۲	۰/۰۰۶	۰/۹۳	۰/۰۰۱	۰/۰۵۱
گروه آموزشی	پرورش توانمندیهای فردی	۲۷/۴	۳	۳	۹/۱۵	۰/۴۹	۰/۶۸	۰/۰۰۵	۰/۱۴
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۱۰۴/۳	۳	۳	۳۴/۷	۲/۳	۰/۰۷۴	۰/۰۲۵	۰/۵۸
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۶۳/۶	۳	۳	۲۱/۲	۱/۳	۰/۲۵	۰/۰۱۵	۰/۳۶
	دانش پژوهش	۸/۹	۳	۳	۲/۹	۰/۵۸	۰/۶۲	۰/۰۰۶	۰/۱۷
رتبه علمی	پرورش توانمندیهای فردی	۲۱/۹	۳	۳	۷/۳	۰/۳۹	۰/۷۵	۰/۰۰۴	۰/۱۲
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۸۵/۸	۳	۳	۲۸/۶	۱/۹	۰/۱۲	۰/۰۲	۰/۴۹
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱۶/۰۶	۳	۳	۵/۳	۰/۳۴	۰/۷۹	۰/۰۰۴	۰/۱۱
	دانش پژوهش	۳۸/۴	۳	۳	۱۲/۸	۲/۵	۰/۰۵۷	۰/۰۲۷	۰/۶۲
دانشگاه محل تدریس	پرورش توانمندیهای فردی	۱۷/۷	۳	۳	۵/۹	۰/۳۱	۰/۸۱	۰/۰۰۳	۰/۱۱
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۸۱/۳	۳	۳	۲۷/۱	۱/۸	۰/۱۴	۰/۰۱۹	۰/۴۷
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۳۳/۱۷	۳	۳	۱۱/۰۵	۰/۷	۰/۵۴	۰/۰۰۸	۰/۲
	دانش پژوهش	۱۷/۹	۳	۳	۵/۹	۱/۱۶	۰/۳۲	۰/۰۱۲	۰/۳۱

بر اساس نتایج جدول (۱۳) در هیچ یک از عاملهای رفتار کارآفرینی تجربه مربوط به چهار روش تدریس بر حسب جنسیت، گروه آموزشی، مرتبه علمی و دانشگاه محل تدریس تفاوت معناداری مشاهده نشد.

میزان پاسفگویی روش‌های تدریس برنامه درسی ...

جدول (۱۴) آزمون تملیل واریانس چند متغیره مانواً فرده مقیاس های میزان پاسفگویی روش

تدریس سفدرانی برنامه درسی به رفتارکارآفرینی تجربه برمسب جنس، گروه، رتبه علمی و

دانشگاه محل تدریس

Power	Eta	p	F	میانگین میانگین تجربه	آزادی مجموعه میانگین	میانگین میانگین تجربه	خرده مقیاس های رفتارکارآفرینی تجربه	منبع تغییرات
۰/۱۸	۰/۰۰۴	۰/۲۸	۱/۱۳	۲۸/۲	۱	۲۸/۲	پرورش توانمندیهای فردی	جنسیت
۰/۱۸	۰/۰۰۴	۰/۲۹	۱/۱	۲۸/۳	۱	۲۸/۳	افزایش مهارتهای ارتباطی	
۰/۱	۰/۰۰۱	۰/۵	۰/۴۴	۹/۱	۱	۹/۱	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	
۰/۰۵	۰/۰۰۱	۰/۹	۰/۰۱۶۴	۰/۰۷	۱	۰/۰۷	دانش پژوهش	
۰/۰۷	۰/۰۰۱	۰/۹۵	۰/۱۱	۲/۷	۳	۸/۳	پرورش توانمندیهای فردی	گروه آموزشی
۰/۳۷	۰/۰۱	۰/۳۸	۱/۰۲	۲۶/۱	۳	۷۸/۵	افزایش مهارتهای ارتباطی	
۰/۱۴	۰/۰۰۵	۰/۶۹	۰/۴۸	۹/۹	۳	۲۹/۹	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	
۰/۴۲	۰/۰۱۷	۰/۱۸	۱/۶	۸/۲	۳	۲۴/۷	دانش پژوهش	
۰/۶۴	۰/۰۲۸	۰/۰۵۱	۲/۶	۶۴/۰۸	۳	۱۹۲/۲	پرورش توانمندیهای فردی	مرتبه علمی
۰/۶۴	۰/۰۲۸	۰/۰۴۹	۲/۶	۶۶/۹	۳	۲۰۰/۷	افزایش مهارتهای ارتباطی	
۰/۱۷	۰/۰۰۶	۰/۶۱	۰/۶	۱۲/۳	۳	۳۷/۱	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	
۰/۵۸	۰/۰۲۵	۰/۰۷۳	۲/۳	۱۱/۸	۳	۳۵/۴	دانش پژوهش	
۰/۰۸	۰/۰۰۲	۰/۸۸	۰/۲۱	۵/۲	۳	۱۵/۷	پرورش توانمندیهای فردی	دانشگاه محل
۰/۱	۰/۰۰۳	۰/۸۳	۰/۲۸	۷/۴	۳	۲۲/۳	افزایش مهارتهای ارتباطی	
۰/۳۱	۰/۰۱۳	۰/۳۱	۱/۱	۲۴/۳	۳	۷۲/۹	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	
۰/۳۲	۰/۰۱۳	۰/۲۹	۱/۲	۶/۲	۳	۱۸/۸	دانش پژوهش	

بر اساس نتایج جدول (۱۴)، در مرتبه علمی تنها در عامل «افزایش

مهارت‌های ارتباطی» تفاوت معناداری مشاهده شد. با توجه به این که مرتبه علمی

دارای چند سطح است لازم است معین شود این تفاوت در کدام سطوح

مشاهده می‌شود. بدین منظور از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. نتایج در جدول

(۱۷) آمده است.

جدول (۱۵) آزمون تملیل واریانس چند متغیره مانوا فرده مقیاس‌های میزان پاسفگویی

روش تدریس پروژه برنامه درسی به رفتار کارآفرینی تجربه بر مسب جنس، گروه،

رتبه علمی و دانشگاه محل تدریس

تغییرات منبع	خرده مقیاس های رفتار کارآفرینی تجربه	مجموعه نمره	آزادی	رتبه	مجموعه نمره	F	p	Eta	Power
نسبت	پرورش توانمندیهای فردی	۰/۵۳	۱	۰/۵۳	۰/۰۲	۰/۸۸	۰/۰۱	۰/۰۵	۰/۰۵
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۵/۰۲	۱	۵/۰۲	۰/۲	۰/۶۵	۰/۰۱	۰/۰۷	۰/۰۷
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۰/۹۱۴	۱	۰/۹۱۴	۰/۴۵	۰/۸۳	۰/۰۱	۰/۰۵	۰/۰۵
	دانش پژوهش	۰/۴۲	۱	۰/۴۲	۰/۷	۰/۷۹	۰/۰۱	۰/۰۵	۰/۰۵
گروه آموزشی	پرورش توانمندیهای فردی	۳۱۸/۶	۳	۱۰۶/۲	۰/۴۱	۰/۰۷	۰/۰۲	۰/۸۴	۰/۸۴
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۲۵۵/۲	۳	۸۵/۰۶	۳/۵	۰/۱۵	۰/۰۳	۰/۷۸	۰/۷۸
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۲۶۳/۳	۳	۸۷/۷	۴/۴	۰/۰۴	۰/۰۴۶	۰/۸۷	۰/۸۷
	دانش پژوهش	۵/۳	۳	۱/۷	۰/۲۹	۰/۸۲	۰/۰۲	۰/۱	۰/۱
مرتبه علمی	پرورش توانمندیهای فردی	۱۱۹/۵	۳	۳۹/۸	۱/۵	۰/۲۱	۰/۱۶	۰/۳۹	۰/۳۹
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۱۵۰/۹	۳	۵۰/۳	۲/۰۷	۰/۱	۰/۰۲	۰/۵۲	۰/۵۲
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱۰/۵	۳	۳/۵	۰/۱۷	۰/۹۱	۰/۰۲	۰/۰۸	۰/۰۸
	دانش پژوهش	۲۵/۱	۳	۸/۳	۱/۴	۰/۲۲	۰/۰۱	۰/۳۷	۰/۳۷
دانشگاه محل تدریس	پرورش توانمندیهای فردی	۳۲۶/۲	۳	۱۰۸/۷	۴/۲	۰/۰۶	۰/۰۴۴	۰/۸۵	۰/۸۵
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۳۹۷/۶	۳	۱۳۲/۵	۵/۶	۰/۰۱	۰/۰۵	۰/۹۴	۰/۹۴
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۶۱/۷	۳	۲۰/۵	۱/۰۱	۰/۳۸	۰/۰۱	۰/۲۷	۰/۲۷
	دانش پژوهش	۸/۴	۳	۲/۸	۰/۴۷	۰/۷	۰/۰۵	۰/۱۴	۰/۱۴

بر اساس نتایج جدول (۱۵)، در گروه آموزشی در عامل‌های «پرورش توانمندی‌های فردی»، «افزایش مهارت‌های ارتباطی» و «دانش پژوهش» تفاوت معناداری وجود دارد با توجه به اینکه گروه آموزشی دارای چند سطح است لازم است معین شود این تفاوت در کدام سطوح مشاهده می‌شود. بدین منظور از آزمون‌های تعقیبی شفه و LSD استفاده شد. نتایج در جدول (۱۷) آمده است

در دانشگاه محل تدریس در عامل‌های «پرورش توانمندی‌های فردی» و «افزایش مهارت‌های ارتباطی» تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به این که

میزان پاستفگویی روش‌های تدریس برنامه درسی ...
 دانشگاه دارای چند سطح است لازم است معین شود این تفاوت در کدام
 سطوح مشاهده می‌شود. بدین منظور از آزمون‌های تعقیبی شفه و LSD استفاده
 شد. نتایج در جدول (۱۷) آمده است.

جدول (۱۶) آزمون تحلیل واریانس چند متغیره مانوآ فرده مقیاس‌های میزان پاستفگویی روش
 تدریس بمت گروهای برنامه درسی به رفتارکارآفرینی تجربه بر مسب جنس، گروه،

مرتبه علمی و دانشگاه محل تمصیل

تغییرات منبع	خرده مقیاس های رفتارکارآفرینی تجربه	م.م. آزادی	م.م. آزادی	F	p	Eta	Power
گروه آموزشی	پرورش توانمندیهای فردی	۱	۰/۱۲	۰/۰۰۶	۰/۹۳	۰/۰۰۱	۰/۰۵
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۱	۲/۹	۰/۱۷	۰/۶۷	۰/۰۰۱	۰/۰۷
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۱	۰/۱۵۱	۰/۰۱	۰/۹	۰/۰۰۱	۰/۰۵
	دانش پژوهش	۱	۶/۰۷	۱/۳	۰/۲۴	۰/۰۰۵	۰/۲
مرتبه علمی	پرورش توانمندیهای فردی	۳	۹۳/۳	۱/۶	۰/۱۷	۰/۰۱۷	۰/۴۳
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۳	۱۴۴/۰۳	۴۸/۰۱	۲/۸	۰/۰۳	۰/۶۸
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۳	۱۳۲/۷	۴۴/۲	۳/۳	۰/۰۳	۰/۷۵
	دانش پژوهش	۳	۱۹/۷	۶/۵	۱/۴	۰/۰۱۶	۰/۳۹
دانشگاه محل تدریس	پرورش توانمندیهای فردی	۳	۳۰/۸	۱۰/۲	۰/۵۳	۰/۰۰۶	۰/۱۶
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۳	۱۷/۰۵	۵/۶	۰/۳۳	۰/۰۰۴	۰/۱۱
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۳	۱۷/۸	۵/۹	۰/۴۳	۰/۰۰۵	۰/۱۳
	دانش پژوهش	۳	۵/۹	۱/۹	۰/۴۴	۰/۰۰۵	۰/۱۳
گروه آموزشی	پرورش توانمندیهای فردی	۳	۷۶/۸	۲۵/۶	۱/۳	۰/۰۱۴	۰/۳۵
	افزایش مهارتهای ارتباطی	۳	۱۴۳/۹	۴۷/۹	۲/۸	۰/۰۳	۰/۶۸
	تدبیر راههای مواجهه با تغییرات	۳	۳/۸۸	۱/۲	۰/۰۹	۰/۰۰۱	۰/۰۶
	دانش پژوهش	۳	۱۰/۵	۳/۵	۰/۷۹	۰/۰۰۸	۰/۲

بر اساس نتایج جدول (۱۶)، در گروه آموزشی در عامل‌های «افزایش مهارت‌های ارتباطی» و «تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات» تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به این که گروه آموزشی دارای چند سطح است لازم است معین شود این تفاوت در کدام سطوح مشاهده می‌شود. بدین منظور از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. نتایج در جدول (۱۷) آمده است

در دانشگاه محل تدریس تنها در عامل «افزایش مهارت‌های ارتباطی تفاوت معناداری مشاهده شد. با توجه به این که دانشگاه دارای چند سطح است لازم است معین شود این تفاوت در کدام سطوح مشاهده می‌شود. بدین منظور از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد. نتایج در جدول (۱۷) آمده است.

جدول (۱۷) مقایسه زوجی افتلاف میانگین نمره اساتید در فصول تأثیر روش‌های تدریس برنامه درسی بر ایجاد رفتار کارآفرینی تجربه بر مسب گروه، مرتبه علمی و دانشگاه محل تدریس

روش‌های تدریس	خرده مقیاس‌های مؤلفه‌های رفتار کارآفرینی تجربه											
	توانمندی فردی			مهارت‌های ارتباطی			تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات			دانش پژوهش		
	سطح میانگین	معداری	اختلاف	سطح میانگین	معداری	اختلاف	سطح میانگین	معداری	اختلاف	سطح میانگین	معداری	اختلاف
سخنرانی				۰/۰۱۸								
پروژه	علوم انسانی - علوم پایه	۲/۸۶	۰/۰۰۶									
	علوم انسانی - هنر	۳/۷	۰/۰۰۸									
	علوم پایه - فنی و مهندسی	-۱/۹۸	۰/۰۰۴									
	فنی و مهندسی - هنر	۲/۸۷	۰/۰۰۳									
	علوم انسانی - هنر			۳/۹	۰/۰۰۴							
	علوم انسانی - علوم پایه					۳/۱۱	۰/۰۰۹					
	علوم پایه - فنی و مهندسی					-۲/۴۸	۰/۰۰۴					
	اصفهان - هنر	۴/۷	۰/۰۰۳									
	صنعتی - هنر	۴/۷	۰/۰۰۳									
	اصفهان - آزاد اسلامی			۲/۷	۰/۰۰۱							
گروهی	صنعتی - آزاد اسلامی	۲/۴	۰/۰۰۲									
	علوم پایه - فنی و مهندسی	-۲/۲	۰/۰۰۶									
	علوم پایه - هنر	-۲/۵	۰/۰۰۴									
	علوم پایه - فنی و مهندسی					-۲/۱۶	۰/۰۰۲					
	اصفهان - صنعتی	-۱/۱۵	۰/۰۰۳									
	صنعتی - آزاد اسلامی	۱/۷۷	۰/۰۰۱									

بر اساس یافته‌های جدول (۱۷) میزان پاسخگویی روش تدریس «سخنرانی»

در عامل «افزایش مهارت‌های ارتباطی» از نظر اساتید با مرتبه علمی استاد بیش از اساتید با مرتبه علمی استادیار، در روش تدریس «پروژه» در عامل «پروژه» توانمندی فردی» اساتید گروه‌های علوم انسانی و فنی - مهندسی بیش از اساتید

گروه‌های علوم پایه و هنر و اساتید دانشگاه‌های اصفهان و صنعتی بیش از اساتید دانشگاه هنر، در عامل «افزایش مهارت‌های ارتباطی» اساتید گروه علوم انسانی بیش از اساتید گروه هنر و اساتید دانشگاه‌های اصفهان و صنعتی بیش از اساتید دانشگاه آزاد اسلامی و در عامل «تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات» اساتید گروه علوم انسانی و فنی - مهندسی بیش از اساتید گروه علوم پایه و در روش تدریس «بحث گروهی» در عامل «افزایش مهارت‌های ارتباطی» اساتید گروه‌های فنی - مهندسی و هنر بیش از اساتید گروه علوم پایه و اساتید دانشگاه صنعتی بیش از اساتید دانشگاه‌های اصفهان و آزاد اسلامی و در عامل «تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات» اساتید گروه فنی - مهندسی بیش از اساتید گروه علوم پایه بر ایجاد رفتار کارآفرینی تجربه مؤثر می‌باشد.

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش میزان پاسخگویی روش‌های تدریس برنامه درسی دانشگاه‌ها را در چهار روش تدریس پرسش و پاسخ، سخنرانی، پروژه و بحث گروهی نسبت به ایجاد رفتار کارآفرینی تجربه که بر اساس تحلیل عامل و چرخش واریماکس، چهار عامل «پرورش توانمندی‌های فردی»، «افزایش مهارت‌های ارتباطی»، «تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات» و «دانش پژوهش» از آن استخراج گردید، را مورد بررسی قرار داد. در راستای این هدف چهار سؤال اساسی مطرح گردید. طی بررسی‌های انجام شده در خصوص سؤال اول و سوم و بر اساس نتایج جداول (۶ و ۱۲) از نظر اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اصفهان روش‌های تدریس برنامه درسی دانشگاه‌ها در ایجاد هیچ یک از عوامل رفتار کارآفرینی تجربه دانشجویان مؤثر نبوده است.

همچنین نتایج بررسی سؤالات دوم و چهارم یعنی مقایسه نظرات اساتید و دانشجویان بر حسب جنسیت، گروه، مقطع، سال، رتبه علمی و دانشگاه در

میزان پاسخگویی روش‌های تدریس برنامہ درسی ...
خصوص میزان پاسخگویی روش‌های تدریس به عامل‌های رفتار کارآفرینی
تجربه نشان داد:

از نظر دانشجویان میزان پاسخگویی روش تدریس «پرسش و پاسخ» در
عامل «افزایش مهارت‌های ارتباطی» از نظر دانشجویان گروه علوم انسانی بیش از
گروه هنر و دانشجویان دانشگاه اصفهان بیش از دانشجویان دانشگاه هنر، در
روش تدریس «سخنرانی» در عامل «افزایش مهارت‌های ارتباطی» دانشجویان
گروه های علوم انسانی، علوم پایه و فنی - مهندسی بیش از دانشجویان گروه هنر
و دانشجویان سال دوم بیش از دانشجویان سال چهارم و دانشجویان دانشگاه
اصفهان بیش از دانشجویان دانشگاه هنر، در روش تدریس «پروژه» در عامل
«افزایش مهارت‌های ارتباطی» دانشجویان گروه علوم انسانی بیش از دانشجویان
گروه علوم پایه و دانشجویان گروه علوم پایه بیش از دانشجویان فنی - مهندسی،
در عامل «پرورش توانمندیهای فردی» دانشجویان مقاطع کارشناسی، کارشناسی
ارشد و دکتری بیش از دانشجویان مقطع کاردانی، در عامل «دانش پژوهش»
دانشجویان مقطع دکتری بیش از دانشجویان مقطع کارشناسی و در عامل «تدبیر
راههای مواجهه با تغییرات» دانشجویان دانشگاه صنعتی بیش از دانشجویان
دانشگاه اصفهان بر ایجاد رفتار کارآفرینی تجربه می باشد.

نظر اساتید نیز میزان پاسخگویی روش تدریس «سخنرانی» در عامل
«افزایش مهارت‌های ارتباطی» از نظر اساتید با مرتبه علمی استاد بیش از اساتید با
مرتبه علمی استادیار، در روش تدریس «پروژه» در عامل «پرورش توانمندی
فردی» اساتید گروه‌های علوم انسانی و فنی - مهندسی بیش از اساتید گروه‌های
علوم پایه و هنر و اساتید دانشگاه‌های اصفهان و صنعتی بیش از اساتید دانشگاه
هنر، در عامل «افزایش مهارت‌های ارتباطی» اساتید گروه علوم انسانی بیش از
اساتید گروه هنر و اساتید دانشگاه‌های اصفهان و صنعتی بیش از اساتید دانشگاه
آزاد اسلامی و در عامل «تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات» اساتید گروه علوم

انسانی و فنی - مهندسی بیش از اساتید گروه علوم پایه و در روش تدریس «بحث گروهی» در عامل «افزایش مهارت‌های ارتباطی» اساتید گروه‌های فنی - مهندسی و هنر بیش از اساتید گروه علوم پایه و اساتید دانشگاه صنعتی بیش از اساتید دانشگاه‌های اصفهان و آزاد اسلامی و در عامل «تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات» اساتید گروه فنی - مهندسی بیش از اساتید گروه علوم پایه بر ایجاد رفتار کارآفرینی تجربه مؤثر می‌باشد.

نتایج این پژوهش در راستای تحقیقات متعددی است. چنان چه اسچود و ابلکر^۱ (۲۰۰۱) در ارزیابی برنامه‌های آموزش کارآفرینی دانشگاه‌های آلمان و آمریکا دریافتند اگر چه موقعیت و شرایط آموزش و تدریس دوره‌ها و برنامه‌های کارآفرینانه برای دانشجویان رو به بهبود و پیشرفت می‌رود، اما هنوز با معیار مطلوب و عالی فاصله زیادی وجود دارد. فقط ۶ مورد از ۷۸ دانشگاهی که مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته برنامه‌های آموزش کارآفرینانه شان در سطح خوب یا خیلی خوب بوده است.

پورداریانی و همکاران (۱۳۸۳) در پژوهشی به بررسی تجارب کارآفرینی در بیست و یک کشور پرداخته و کارآفرینی را با توجه به چهار شاخص مهم اقتصادی مرتبط با کارآفرینی مورد بررسی قرار داده‌اند تا به عنوان نمونه مشخص نمایند چه چیزی می‌تواند یک کشور را کارآفرین معرفی کند؟ یا چه عواملی می‌تواند فعالیت‌های شروع یک کسب و کار را محدود یا ارتقاء بخشد؟ و در پاسخ سیاست‌های اتخاذ شده و تقویت ظرفیت کارآفرینی یک جامعه (از قبیل مهارت‌ها و انگیزه‌ها) به عنوان عاملی که بیشترین تأثیر را در سطح فعالیت‌های کارآفرینی دارد معرفی می‌نمایند. در مقایسه تجارب کارآفرینی کشورها مطرح می‌نماید در کشورهای پیشرفته اروپایی نظیر آلمان و ایتالیا با توجه به نقش مهم

^۱ . Schude and Uebelacker

میزان پاسفگویی روش‌های تدریس برنامه درسی ... کارآفرینی در رشد اقتصادی توجه خاصی به آن می‌شود و تحت برنامه‌های کمیسیون اقتصادی اروپا اقدامات این کشورها در ارتقای کارآفرینی در چارچوب مواردی چون آموزش برای یک جامعه کارآفرین و دسترسی به تحقیق و نوآوری اعلام می‌نمایند. همان گونه که تحقیق حاضر آموزش را مهمترین عامل و عناصر برنامه درسی را راه دستیابی صحیح و اصولی بدان و دانشگاه را بستر تحقق جامعه کارآفرین و عامل پیشرفت یک کشور از دیگر دول دانسته و رشد توانمندی‌های فردی دانشجویان، مهارت‌های ارتباطی و دانش پژوهش و... را از عوامل دستیابی و تحقق هدف مذکور مطرح نموده که متأسفانه بر اساس نظرات ارائه شده برنامه درسی دانشگاه‌های ما در تحقق این امر موفق نبوده اند.

مک مولن و لانگ^۱ (۱۹۸۷) معتقدند که روش‌های آموزشی برای کارآفرینی مناسب نیستند و برنامه درسی باید این موضوع را اذعان کند. زیرا زمانی که تعلیم و تربیت با بازده‌های رفتاری مطلوب مرتبط است پس شکاف و فاصله‌ای بین تعلیم و تربیت و بازده‌های رفتاری وجود نخواهد داشت و در ادامه نیز می‌افزایند به منظور ایجاد آموزش کارآفرینی مؤثر دانش جویان باید با ابهام و پیچیدگی مواجه شوند. آنها باید یاد بگیرند که مشکلات را بیابند و به همان خوبی آن‌ها را حل کنند. باید به تجربه‌های کاری دسترسی داشته باشند.

همچنین نتایج حاصله در عامل افزایش مهارت‌های ارتباطی با نتایج تحقیق بدری (۱۳۸۵) مبنی بر عدم تأثیر آموزش‌های دانشگاهی در پرورش ویژگی‌های کارآفرینی دانشجویان هم راستا می‌باشد و در دو عامل پرورش توانمندی‌های فردی و تدبیر راه‌های مواجهه با تغییرات با نتایج پژوهش‌های عدیده‌ای از جمله دراکر (۱۹۸۵)، پوستیگو^۲ (۲۰۰۲)، مریسون و جانستون^۳ (۲۰۰۳)، مک کلند^۱

¹ McMullan and Long

² Postigo

³ Morrison & Johnston

(۱۹۹۶)، بهاندري^۲ (۲۰۰۶)، کرانت^۳ (۱۹۹۶)، گرانهوس^۴ (۱۹۹۱)، گارول و استن^۵ (۲۰۰۶)، جونر و انگلس^۶ (۲۰۰۴) همخوانی دارد. نتایج تحقیقات یاد شده عواملی چون، کنترل درونی، اعتماد به نفس، نوآوری، نیاز به پیشرفت، پرورش توانمندی‌های فردی، فایق آمدن بر موانع موجود در فرایندهای ابداعی، مهارت‌های ابداع و حل مسئله چه به صورت فردی و چه گروهی، عشق به کار و تلاش مستمر را از مهم‌ترین ویژگی کارآفرینان عنوان می‌کنند. بر خلاف نتایج تحقیقات مذکور روش‌های تدریس برنامه‌های درسی دانشگاه در ایجاد عواملی چون خلاقیت، استقلال طلبی، ریسک‌پذیری، مهارت تفکر، توانانی گفتگو و مباحثه، بهبود ساختار تیمی و توانایی کار در گروه و افزایش مهارت‌های ارتباطات اجتماعی که از ویژگی‌های اساسی و ضروری کارآفرینی است مؤثر نبوده است.

اسمیت، کالین و هانن^۷ (۲۰۰۶) طی پژوهشی امکان ایجاد برنامه‌های جدید کارآفرینی در مؤسسات آموزش عالی انگلستان را مورد بررسی قرار داده‌اند. آنان هدف از پژوهش را فهم تغییرات، ملاحظات و چگونگی ایجاد برنامه‌های جدید و ابتکاری کارآفرینی در دانشگاه‌ها ابراز داشته و اجرای چنین امری را به سبب عواملی چون منابع محدود، فقدان روش‌های آموزشی مفید و مؤثر، بی‌تجربگی و فضای خالی در برنامه زمانی و برنامه درسی مشکل و بسیار سخت می‌دانند.

¹ McClelland

² Bhandrari

³ Crant

⁴ Greenhaus

⁵ Gutol & Atsan

⁶ Jones and English

⁷ smith&Callin&Hannon

میزان پاسفگویی روش‌های تدریس برنامه درسی ...

هنیون و پوکیجکی^۱ (۲۰۰۶) در بررسی رویکرد هدفمند کارآفرینانه به آموزش کارآفرینی از طریق روش‌های هدفمند آموزشی در مهارت‌ها و رفتارهای دانشجویان دانشگاه پرداختند. ایشان این رویکرد را در سطح تدریس و آموزش تجربه کردند و روش تلفیقی پژوهش کیفی و تکنیک‌های مشاهده، به منظور ارزیابی یا تعیین قابلیت اجرا و کاربردی بودن آن را مورد استفاده قرار دادند و داده‌های اطلاعاتی را از طریق یادداشت موارد، یادگیری خاطراتی که توسط دانشجویان آماده شده بود و مشاهدات اساتید و بحث‌های گروهی در طول برنامه مورد تحلیل قرار دادند. نتایج از حاصل پژوهش تأکید بر نقش محوری کشف، ارزیابی و بهره برداری از فرصت‌ها داشت و این که روش‌های آموزشی جاری و آموزش کارآفرینی باید مورد بازبینی قرار گیرند، و رویکرد هدفمند آموزش کارآفرینی را برای تحقق این هدف مناسب تشخیص داده و معتقدند که برای آموزش و همچنین تشویق دانشجویان جهت گسترش دیدگاهشان و توسعه مهارت‌ها و رفتارهای کارآفرینانه مورد نیاز برنامه‌های کارآفرینی باید تلفیقی از دانش، تجربه و عمل باشد.

لذا توجه به مسایل مطرح شده می‌طلبد که به آموزش کارآفرینی توجه ویژه گردد. چنان که امروزه اکثر کشورهای پیشرفته بر این امر واقف گردیده‌اند که راز ترقی و همگام شدن با جامعه جهانی توجه به آموزش رفتارهای کارآفرینی در کلیه ادوار آموزشی و نه تنها دانشگاه است. بنابراین از چالش‌های مهم فراروی دانشگاه‌ها در حال حاضر بازنگری جدی در عناصر برنامه درسی دانشگاه‌ها با هدف تحقق «تربیت افراد کارآفرین» می‌باشد. چرا که دانشگاه‌های پویا در قرن ۲۱ دانشگاه‌هایی هستند که کارآفرین باشند (کلارک^۲، ۲۰۰۰)، و به زعم گیب (به نقل

¹ Heinonen & Pikkijoki

² Clark

از انگلس و جونز، ۲۰۰۴)، مهمترین عنصر دانشگاه کارآفرین، عنصر برنامه درسی است.

چالش اساسی آموزش کارآفرینی تدارک امکانات و تسهیلات یادگیری به منظور حمایت از فرایند کارآفرینی است. روشهای سنتی آموزش، سخنرانی، مرور ادبیاتی، امتحانات و... کارآفرینی را فعال نمی‌کند (گیب، ۲۰۰۲ و سوگونرو^۱، ۲۰۰۴). تعلیم و تربیت متمرکز بر دانش و فهم است، در حالی که محور و اساس آموزش کارآفرینی انسان به عنوان یک کل (مشمتمل بر احساسات، ارزش‌ها و علایق) است. یک کارآفرین فقط نیازمند دانش و علوم نیست، بلکه نیازمند روش‌های جدید تفکر و انواع مهارت‌های نو، هنرها و رفتارهای جدید است. نتایج تحقیق حاضر نیز مؤید این نکات است.

روش‌های سنتی آموزش قادر به تکامل فرایند کارآفرینی نیست (گیب، ۲۰۰۲، ۱۹۹۶ و ۱۹۹۳) بلکه ضرورتاً آموزش باید از طریق انجام و ایجاد فرصت‌ها دانشجویان را فعالانه در کنترل و قالب موقعیت‌های یادگیری مشارکت دهد. شکل سنتی سخنرانی با همه قابلیت پیش‌بینی‌اش امکان ندارد مؤثرترین روش باشد، چنانکه ماهیت و ذات فرایند کارآفرینی را نادیده می‌گیرد. روش‌های سنتی آموزش اگر چه واقعی هستند، اما مانع از توسعه تقاضای نگرش‌ها و مهارت‌های کارآفرینی می‌شوند. (کایربی^۲، ۲۰۰۲). همچنان که نتایج این تحقیق نیز نشان داد که روش‌های تدریس برنامه درسی دانشگاه‌ها در ایجاد رفتارهای کارآفرینی دانشجویان مؤثر نبوده است.

لذا باید تحولاتی اساسی و اصولی ایجاد نمود، باید نگرش‌ها را نسبت به کارآفرینی اصلاح نمود تا اقداماتی با نتایجی پایدار شکل گیرد. باید از نسخه‌های فوری و فوتی حذر کرد. باید ذهن‌ها و نگرش‌ها را در جهت باور کردن کارآفرینی

¹ Gibb, & Sugunro

² Kirby

میزان پاسفگویی روش‌های تدریس برنامه درسی ...
به عنوان رفتاری که باید پرورش یافته، رشد کند و جزء وجودی شخص گردد و حامی و عامل حرکت، انگیزه و پیشرفت فرد را در خود وی تقویت نماید بارور نمود. باید از روش‌های تهوری و ترکیبی استفاده نمود. باید جریان یاددهی را به سوی یادگیری سوق داد تا دانشجو فعالانه با جریان یادگیری درگیر شود و تجربه‌های واقعی و عملی را درک کرده و در برخورد با مسایل مختلف بکوشد و راه‌حل‌های متعددی را بیازماید و بیابد و تحقق اهداف فوق‌الذکر با روش‌های تدریس سنتی، منفعل، یک طرفه میسر نخواهد شد.

کتابنامه

- احمد پوردار یانی، م و همکاران. (۱۳۸۳). تجارب کارآفرینی در کشورهای منتخب، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- استاذزاده، ز. (۱۳۸۲). کارآفرینی، توسعه و اشتغال، رهیافت شماره ۲۹، بهار، ۱۳۸۲.
- بدری، ا، لیاقتدار، م، عابدی، م، جعفری، ا. (۱۳۸۵). بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه اصفهان. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی. سال دوازدهم، شماره دوم، ص ۷۳-۹۱.
- سرمد، ز، بازرگان، ع، حجازی، ا. (۱۳۷۴). روشهای تحقیق در علوم رفتاری، تهران: نشرآگاه.
- Bhandari, N. (2006), " Intention for Entrepreneurship Among Students in India", The Journal of Entrepreneurship, 15(2): 169-179.
- Clark, B.R. (2000). "The Entrepreneurial University Demand Response". Tertiary Education Management, Vol. 3.pp.2-10.
- Crant, M.J. (1996). " The Proactive Personality Scale as a Predictor of Entrepreneurial Intentions." Journal of Small Business Management. 34:42-49.

- European Commission.(2002),Final Report Of The Expert Group "Best Procedure" Project On Education And Training For Entrepreneurship
- Gibb, A.A. (1993), "The enterprise culture and education: understanding enterprise education and its links with small business entrepreneurship and wider educational goals", International Small Business Journal, Vol. 11 No. 3, pp. 11-34.
- Gibb, A.A. (2002), "In Pursuit of A New 'Enterprise' and 'Entrepreneurship' Paradigm for Learning: Creative Destruction, New Values, New Ways of Doing Things and New Combinations of Knowledge", International Journal of Management Review, 4(3): 233-69.
- Gibb, Y.K. and Nelson, E.G. (1996), "Personal competences, training and assessment: a challenge for small business trainers", Proceedings of the European Small Business Seminar,Finland, pp. 97-107
- Greenhaus, J.H & Brenner, O. C. , Pringle, C.D. (1991), " Perceived Fulfilment of Organizational Employment Versus Entrepreneurship: Work Values and Career Intentions of Business College Graduates", Journal of Small Business Management. 29: 62-74.
- Gurol, Y. and Astan, N. (2006). "Enterpreneurial Characteristics Among University Students". EDucatin+ Training. 48(1): 25-38.
- Heinonen,S & Pikkijoki,S. (2006)."Intention for Entrepreneurship Among Students in India". The Journal of Entrepreneurship, 15(2): 169-179
- Jones, C. and English, J. (2004)."A Contemporary Approach to Entrepreneurship Education". Journal of Education, 46(8/9). 416-423.
- McClelland, D. (1961). " The Achieving Society, Princeton: NJ, Van Nostrand.
- McMullan , W.E. and Long . W.A, (1987), " Entrepreneurship Education in the Nineties", Journal of Business Venturing , Vol. 2 No. 3..

- Morrison, A. and Johnston, B. (2003). " Personal Creativity for Entrepreneurship". Sage Publications(London, Thousand Oaks. CA and New Delhi). 4(2): 145- 158.
- Postigo, S. (2002). " Entrepreneurship Education in Argentina: The case of Sanaders University". In Proceeding of the Conference Entitled, The International in Entrepreneurship Education and Training, Malaysia.
- Shook,C.L., Priem, R.L and McGee, J.E.(2003)."Venture creation and the enterprising individual:a review and synthesis," 23(3): 379-399.
- Smith, A.and Collins, L.and Hannon, P.D. (2006)."Embedding new entrepreneurship programmes in UK higher education institutions". Journal of Education, 48(8/9): 555-567